

खजिन्याच्या चाळीस पेट्या

लेखन: एरन शैपर्ड

चित्र: आलिशर डिआनोव

मराठी: अश्विनी बर्वे

शाही खजिना लुटला गेला.
इराणचे सगळ्यात कुशल
भविष्य सांगणारे सुद्धा
चाळीस पेट्या कुठे आहेत
सांगू शकले नाही.

“ढोंगी!” सुल्तान म्हणाला
आणि त्याने त्यांना तुरुंगात
टाकले.

सगळीकडून निराशा पदरी
पडल्याने सुलतान अहमदला
महालात बोलावले. त्याने
ऐकले होते की अहमदने एक
हरवलेल्या अंगठीचा पत्ता
बरोबर सांगितला. नौजवान
अहमदला हरवलेल्या
खजिन्याचा शोध घेण्यासाठी
चाळीस दिवसांची मुदत
मिळाली.

पण अहमदला माहीत होते
की सगळ्यात मोठा ढोंगी तोच
होता. अंगठी सापडणे हा
नशिबाचा भाग होता.त्याला
भविष्या विषयी सांगण्यापेक्षा
कुदळ आणि फावडे चालवणे
जास्त सवयीचे होते.

अहमद चाळीस दिवस
पूर्ण झाल्यावर स्वतःला वाचवू
शकेल का?

एरन शैपर्डने विनोद आणि
साहसाने भरलेली ही
पारंपरिक इराणी लोककथेला
आपल्या पद्धतीने सादर केली
आहे. आलिशर डिआनोवची
चित्र कहाणीत जिवंतपणा
आणतात.

खजिन्याच्या चाळीस पेट्या

लेखन: एरन शैपर्ड

चित्र: आलिशर डिआनोव

मराठी: अश्विनी बर्वे

ईरान के लोगों के लिए

- ए.एस.

ओल्गा कोन्डाकोवा के लिए

- ए.डी.

ईराणच्या शाही शहरात इसफ़हान मध्ये अहमद नावाचा एक नौजवान राहत होता, ज्याच्या पत्नीचे नाव जमेल होते. तो कोणत्याही एका गोष्टीत कुशल नव्हता. तो आपल्या पत्नीला नेहमी सांगे जर मी कुदळ आणि फावड्याने खड्डा खोदू शकतो, तर जिवंत राहण्यासाठी खूप काही कमवू शकतो.

पण जमेलसाठी एवढे पुरेसे नव्हते.

एकदा जमेल सार्वजनिक नहाणीघरात गेली, जसे ती नेहमी जात असे. म्हणजे तिला आंघोळीला गरम पाणी मिळत असे आणि इतर बायकांशी गप्पा मारत असे. पण दरवाज्यावर चौकशी करणाऱ्याने तिला विचारले, “तू आज आत जाऊ शकत नाही, सुलतानच्या शाही परिवारातील ज्योतिषांच्या स्त्रियांनी पूर्ण जागा आरक्षित केली आहे.

“त्या स्वतःला काय समजतात?” जमेल बडबडली “का त्यांचे पती राजाचे भविष्य सांगतात म्हणून?” पण तिला घरी परत यावे लागले. पूर्ण रस्त्याभर ती रागात होती.

त्या संध्याकाळी जेव्हा अहमदने दिवसभराची कमाई जमेलच्या हातावर ठेवली, ती चिडली, “या चार पैशांकडे तर बघा! अजून मी सहन करू शकत नाही. उद्यापासून तुम्ही बाजारात बसून भविष्य बघाल.

“तू वेडी झाली का?” अहमदने म्हटले. “मला लोकांचे भविष्य कसे सांगायचे याची माहिती कुठे आहे?”

“काही माहिती असण्याची गरज नाही,” जमेल म्हणाली. “जेव्हा कोणी तुम्हांला प्रश्न विचारेल तेव्हा फक्त फासे फेकायचे. आणि तेव्हा अशी काही बोलायचे की ते हुशारीचे वाटले पाहिजे. माझी ही गोष्ट माना नाहीतर मी चालले माझ्या वडिलांच्या घरी.”

म्हणून दुसऱ्या दिवशी लाचार अहमदने आपली कुदळ आणि फावडे विकले आणि त्या पैशातून एक चौरंग आणि ज्योतिषी घालतात तसा झगा खरेदी केला. त्यानंतर तो बाजारात बसला.

तो बसत नाही तोच सुल्तानच्या एका वजिराची बायको त्याच्याकडे धावत आली.

“ज्योतिषी बुवा तुम्ही मला मदत करा. माझी मौल्यवान अंगठी हरवली आहे. सांगा ती कुठे आहे?”

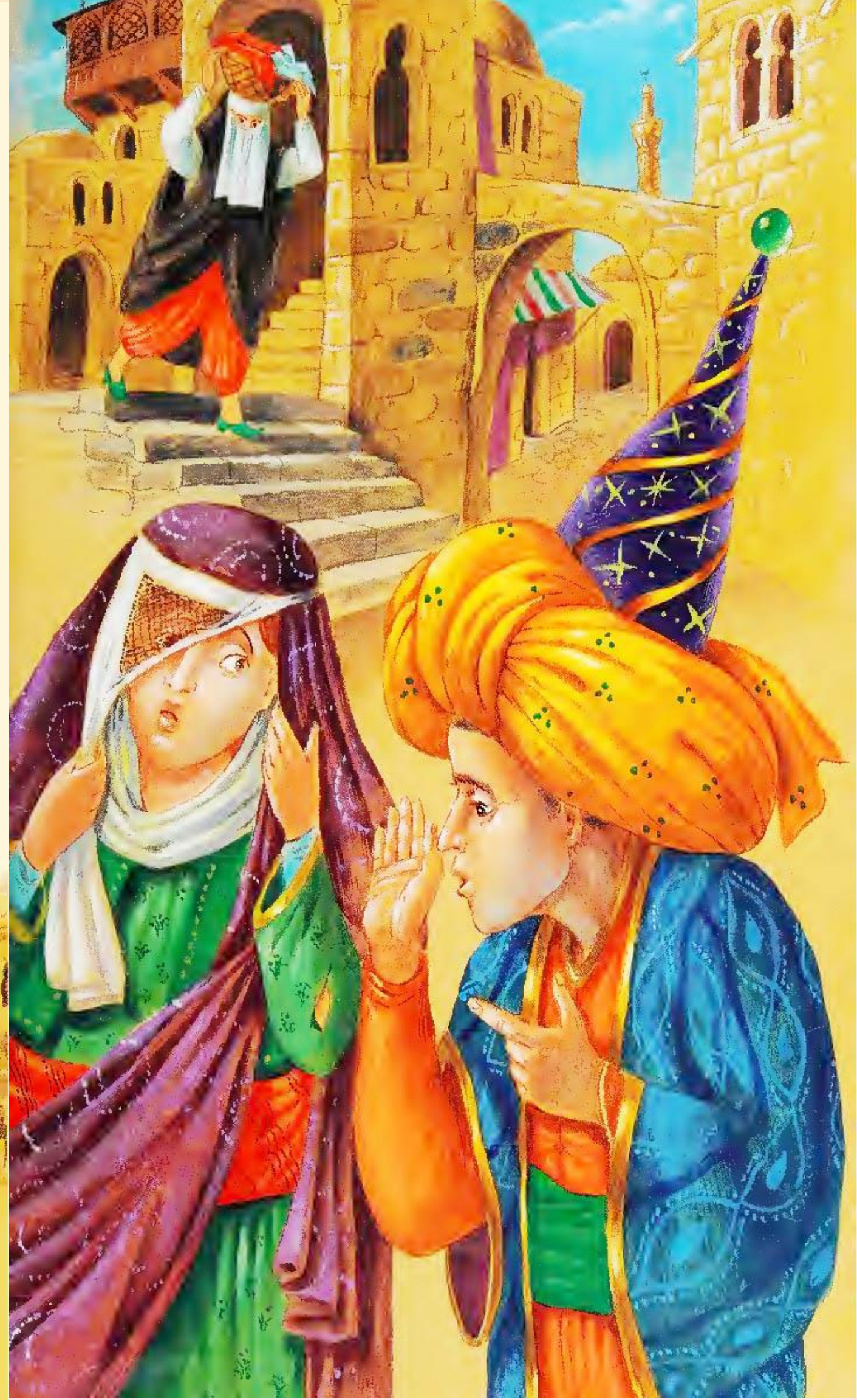
अहमदने आपल्या हातावर थुंकला मग त्याने फासे फेकले. तो घाबरून विचार करू लागला की आता त्याने सांगावे तरी काय? अचानक त्याची नजर त्या महिलेच्या बाही वर गेली. त्यात त्याला काही खुणा दिसल्या आणि त्यातून दिसणारी तिची कातडी सुद्धा. आता हे कोणत्याही खानदानी स्त्री साठी योग्य नाही. म्हणून अहमद पुढे झुकला आणि तिला उत्साहित करण्यासाठी हळूच म्हणाला, “देवी, मला एक खुण दिसत आहे.”

“एक काय?” स्त्रीने समोरून विचारले.

“एक खुण! एक खुण!” ती एकदम खुश झाली. “नक्कीच! एक खुण!”

ती घाईने स्नानगृहाकडे गेली आणि भिंतीच्या पलीकडे जाऊन तिने तो पुरावा शोधून काढला ज्यात तिने अंधोळीच्या वेळी ती अंगठी काळजीपूर्वक ठेवली होती, पण तेव्हा ती विसरली होती. अंगठी घेऊन ती परत अहमद कडे आली.

“देवाची कृपा आहे!” ती म्हणाली. “तुम्ही अगदी बरोबर सांगितले.” तिने सहजपणे अहमदला सोन्याचा एक शिक्का दिला.

त्या संध्याकाळी जमेलने शिक्का बघितला आणि किस्सा ऐकला. ती लगेच म्हणाली, “बघितलं ना? मी म्हणत नव्हते की त्यात काहीही ठेवलेले नाही.”

“आजतर देवाची कृपा होती,” अहमद म्हणाला. “पण मी दुसऱ्यावेळी त्याची परीक्षा नाही बघू शकत.”

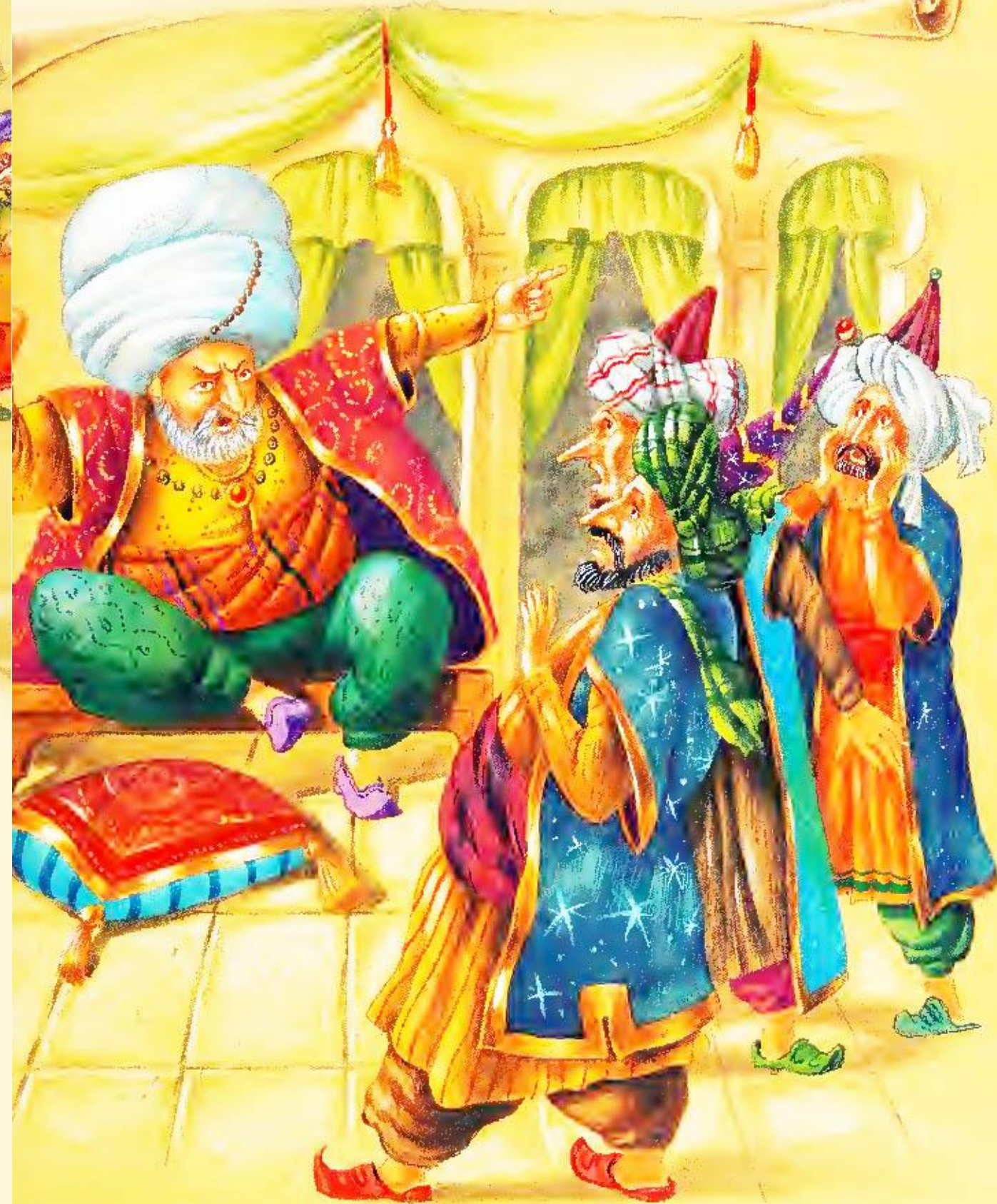
“बकवास!” जमेलने पलटवार केला. “जर तुला तुझी बायको तुझ्या बरोबर राहावी वाटत असेल तर तू उद्या बाजारात जाशील.”

आता असं झालं योगायोगाने त्याच रात्री सुलतानच्या महालातला खजिना लुटला गेला. चाळीस हातांनी चाळीस पेट्यांमध्ये भरलेले सोने आणि जडजवाहिरे पळवले होते.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी ही बातमी सुलतानाला ऐकवली गेली. “माझ्या शाही ज्योतिषांना आणि त्यांच्या सहाय्याकांना बोलवा.” सुलतानाने हुकूम दिला.

खरेतर सर्व ज्योतिषांनी आपले फासे फेकले आणि मोठ्या हुशारीने काहीतरी बडबड केली पण त्यातल्या एकानेही चोरी गेलेल्या खजिन्याचा पत्ता सांगितला नाही.

“ढोंगी!” सुलतान चिडला आणि त्याने हुकूम दिला. “सगळ्यांना तुरुंगात टाका.”

“ज्योतिषी बुवा,” सुलतान म्हणाला. “माझ्या
खजिन्यातील चाळीस पेट्या चोरीला गेल्या आहेत.
चोरांबद्दल तू काय सांगू शकतो? अहमदने चाळीस पेट्या
उचलून नेणाऱ्याबाबत विचार केला. “जहाँपनाह! मी एवढेच
सांगू शकतो की चाळीस चोर होते.”

सुलतानने त्या तरुण ज्योतिषाबद्दल ऐकले होते,
ज्याने वजिराच्या बायकोची अंगठी शोधून काढली होती.
म्हणून त्याने पहारेकऱ्यांना बाजारात पाठवले अहमदला
आणण्यासाठी. अहमद थरथर कापत सुलतानाच्या समोर
हजर झाला.

“कमाल आहे!” सुलतान म्हणाला. “माझ्या ज्योतिषांनी एकही गोष्ट सांगितली नव्हती. ठीक आहे आता त्या चोरांचा आणि खजिन्याचा पत्ता सांग.”

अहमदला घाबरल्यामुळे चक्कर येऊ लागली. “मी पूर्ण प्रयत्न करेल हुजूर. पण थोडा वेळ लागेल.”

“किती?” सुलतानला जाणून घ्यायचे होते.

“अ...अ...चाळीस दिवस हुजूर!” अहमदने जास्तीत जास्त वेळ मागत म्हटले. प्रत्येक चोरासाठी एक दिवस.

“हा तर मोठा काळ आहे!” सुलतान म्हणाला. “पण ठीक आहे, एवढा वेळ तुला देतो. जर तू यशस्वी झाला तर मी तुला मालामाल करेल. पण नाकाम झाला तर तू ही ज्योतिषी करणाऱ्या बाकी लोकांसारखा तुरुंगात जाशील.”

घरी आलेला अहमद जमेलला म्हटले, “बघ तू काय संकटात टाकलेस? चाळीस दिवसाची गोष्ट आहे सुलतान मला तुरुंगात टाकेल.”

“बकवास!” जमेलने म्हटले. “त्या पेट्या शोधून काढ. शेवटी तुम्ही अंगठी शोधून काढली की नाही?”

“मी काही शोधलं नव्हतं जमेल. ती तर वरच्याची कृपा होती. पण यावेळी कोणतीही आशा नाही.”

अहमदने वाळवलेले खजूर घेतले आणि त्यातील चाळीस मोजून एका बरणीत भरले. “मी रोज एक खजूर खाईन, यातून मला कळेल की माझ्या स्वातंत्र्याचे किती दिवस राहिले आहेत आणि चाळीस दिवस कधी पूर्ण होतील.”

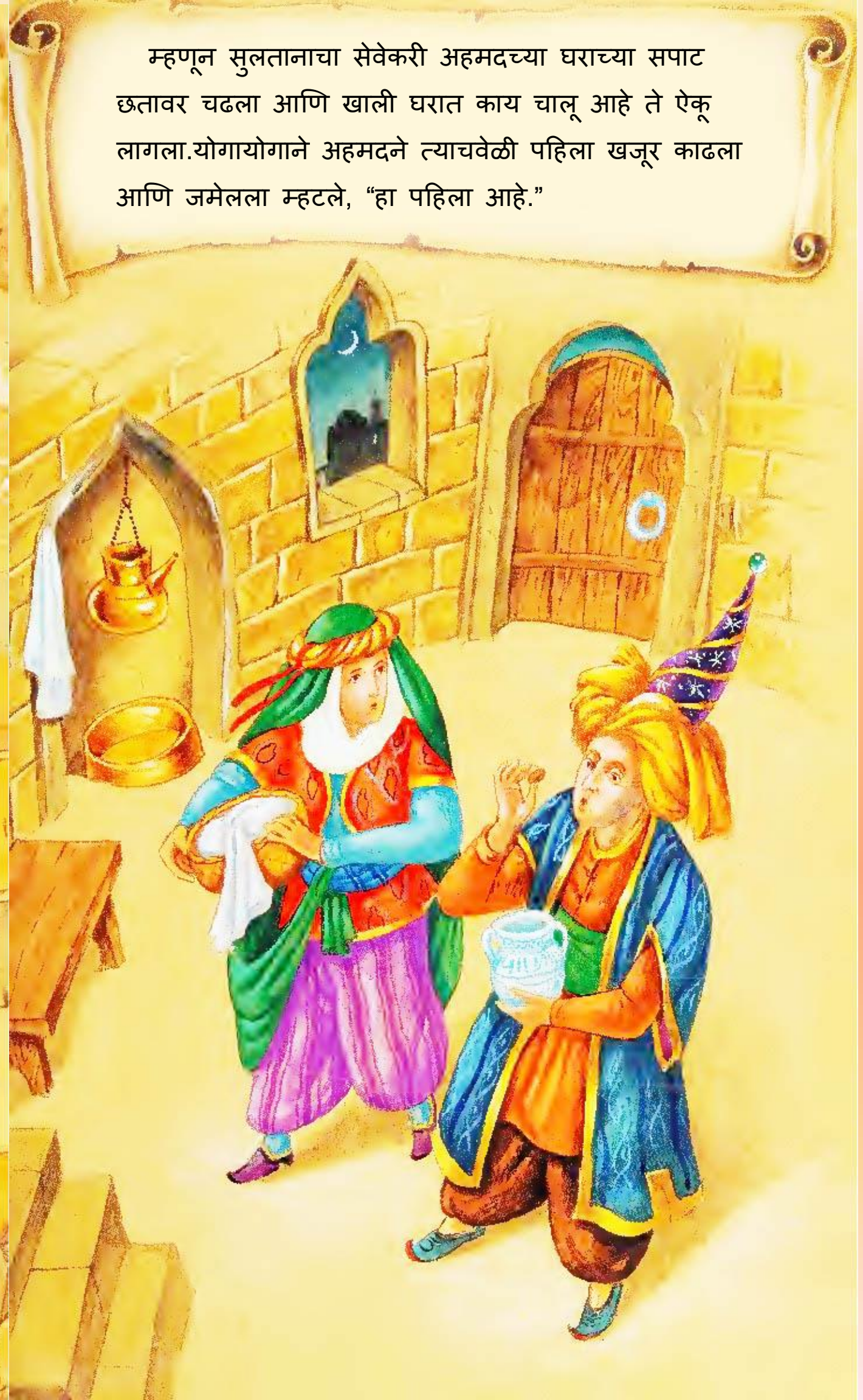

इकडे असे झाले की सुलतानाच्या सेवेत असणारा एक त्या चाळीस चोरांना सामील होता. त्याने सुलतान आणि अहमद यांचे पूर्ण बोलणे ऐकले. तो त्याच संध्याकाळी चोऱ्यांच्या जागी पोहचला आणि चोरांच्या सरदाराला सांगितले. “एक नवीन ज्योतिषी आहे जो म्हणत आहे की तो चाळीस दिवसात चोर आणि खजाना शोधून काढेल.”

“तो सगळ्यांना मूर्ख बनवत आहे,” सरदार म्हणाला. “पण आपण कोणताही धोका पत्करू शकत नाही. असं करा तुम्ही वेश बदला आणि त्याच्या घरी जाऊन माहीती काढा.”

म्हणून सुलतानाचा सेवेकरी अहमदच्या घराच्या सपाट
छतावर चढला आणि खाली घरात काय चालू आहे ते ऐकू
लागला. योगायोगाने अहमदने त्याचवेळी पहिला खजूर काढला
आणि जमेलला म्हटले, “हा पहिला आहे.”

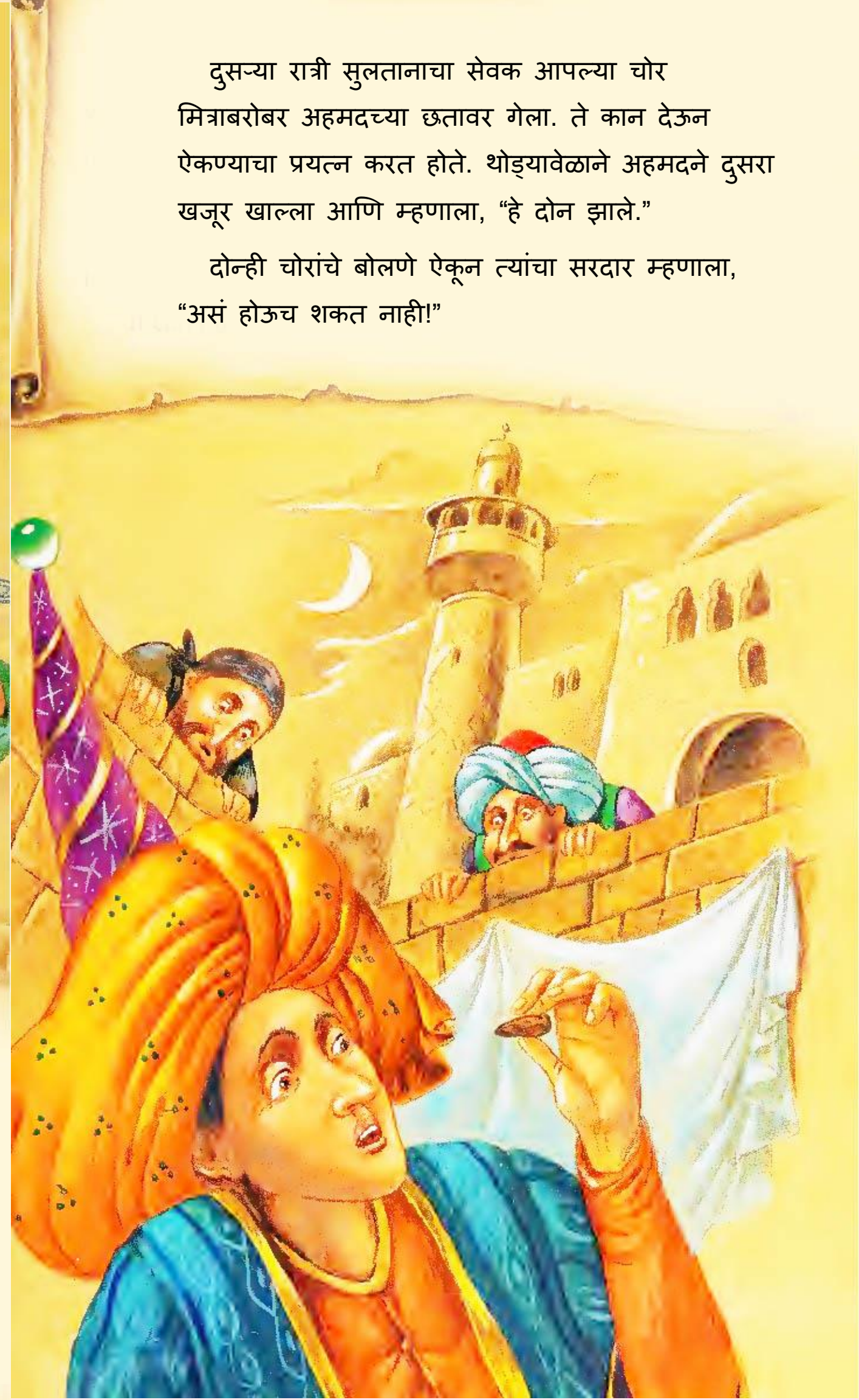

चोराची तर बत्ती गुल झाली. तो एवढा घाबरला की शिडीवरून उतरतांना पडता पडता वाचला. तो भराभर चोराच्या अड्ड्यावर पोहचला. “तो खूप पोहचलेला आहे. त्याची शक्ती तर कमाल आहे. मला न बघताच त्याला समजले की मी छतावर आहे. मी त्याला म्हणतांना स्पष्ट ऐकलं “हा पहिला आहे.”

“तुला उगाच असं वाटलं असेल,” सरदार म्हणाला, “उद्या तुम्ही दोघेजण जा.”

दुसऱ्या रात्री सुलतानाचा सेवक आपल्या चोर मित्राबरोबर अहमदच्या छतावर गेला. ते कान देऊन ऐकण्याचा प्रयत्न करत होते. थोड्यावेळाने अहमदने दुसरा खजूर खाल्ला आणि म्हणाला, “हे दोन झाले.”

दोन्ही चोरांचे बोलणे ऐकून त्यांचा सरदार म्हणाला, “असं होऊच शकत नाही!”

म्हणून दुसऱ्या दिवशी रात्री सरदाराने तीन चोरांना पाठवले. नंतर चार, त्यानंतर पाच, मग सहा.

हा प्रकार तोपर्यंत चालू होता जो पर्यंत चाळीसाव्या रात्री सरदार स्वतःच म्हणाला, “यावेळी मीच स्वतः येतो.”

आता चाळीसचे चाळीस चोर अहमदच्या छतावर उभे होते, कान देऊन ऐकत होते. अहमदने उदास होऊन शेवटचा खजूर खाल्ला आणि म्हणाला, “हा चाळीसावा आहे, मोजणे पूर्ण झाले.”

जमेल अहमदच्या जवळ येऊन उभी राहिली, “अहमद,” ती मलूल आवाजात म्हणाली, “ही माझीच चूक होती. मी तुला ज्योतिषी करायला सांगायला नको होते. तू जसा आहे तसा आहेस. तुला दुसरा कोणी होण्याची मी जबरदस्ती करायला नको होती. तू मला माफ करू शकशील का?

“मी माफ करतो. पण चूक माझीही होती. मलाही ते करायला नको होते ज्यात हुशार नाही. पण आता हे बोलून काय फायदा?

ठीक त्याचवेळी दरवाज्यावर थाप पडल्याचे ऐकू आले.

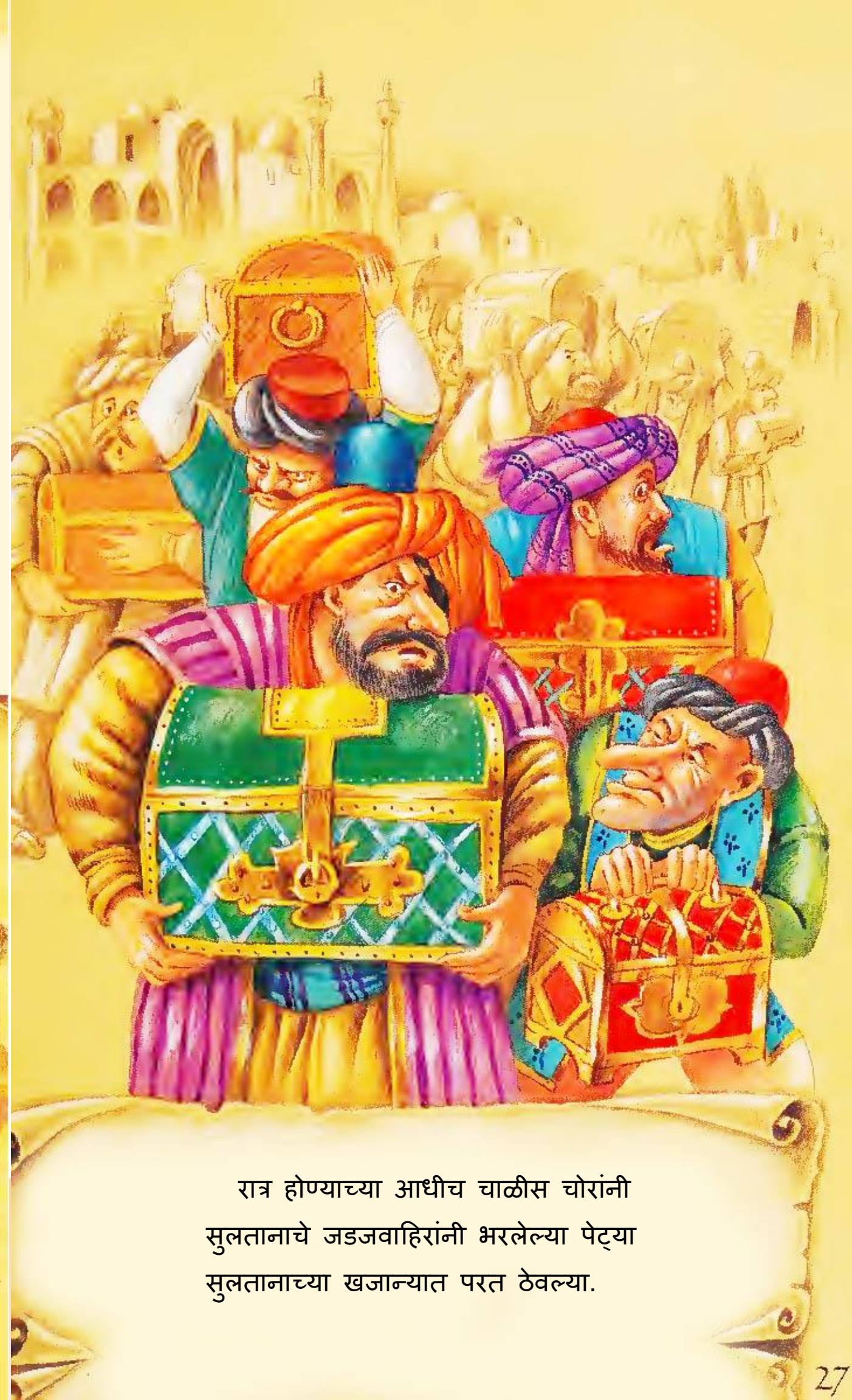
अहमदने दीर्घ श्वास घेतला, “सुलतानचे शिपाई आता तर आले.” तो दरवाजा उघडत म्हणाला, “ठीक ठीक आहे. मला माहीत आहे तुम्ही लोक का आला आहात?”

त्याने दरवाजा उघडला. आपल्या समोर चाळीस पुरुषांना गुडघ्यावर बसलेले पाहून त्याला आश्चर्य वाटले.

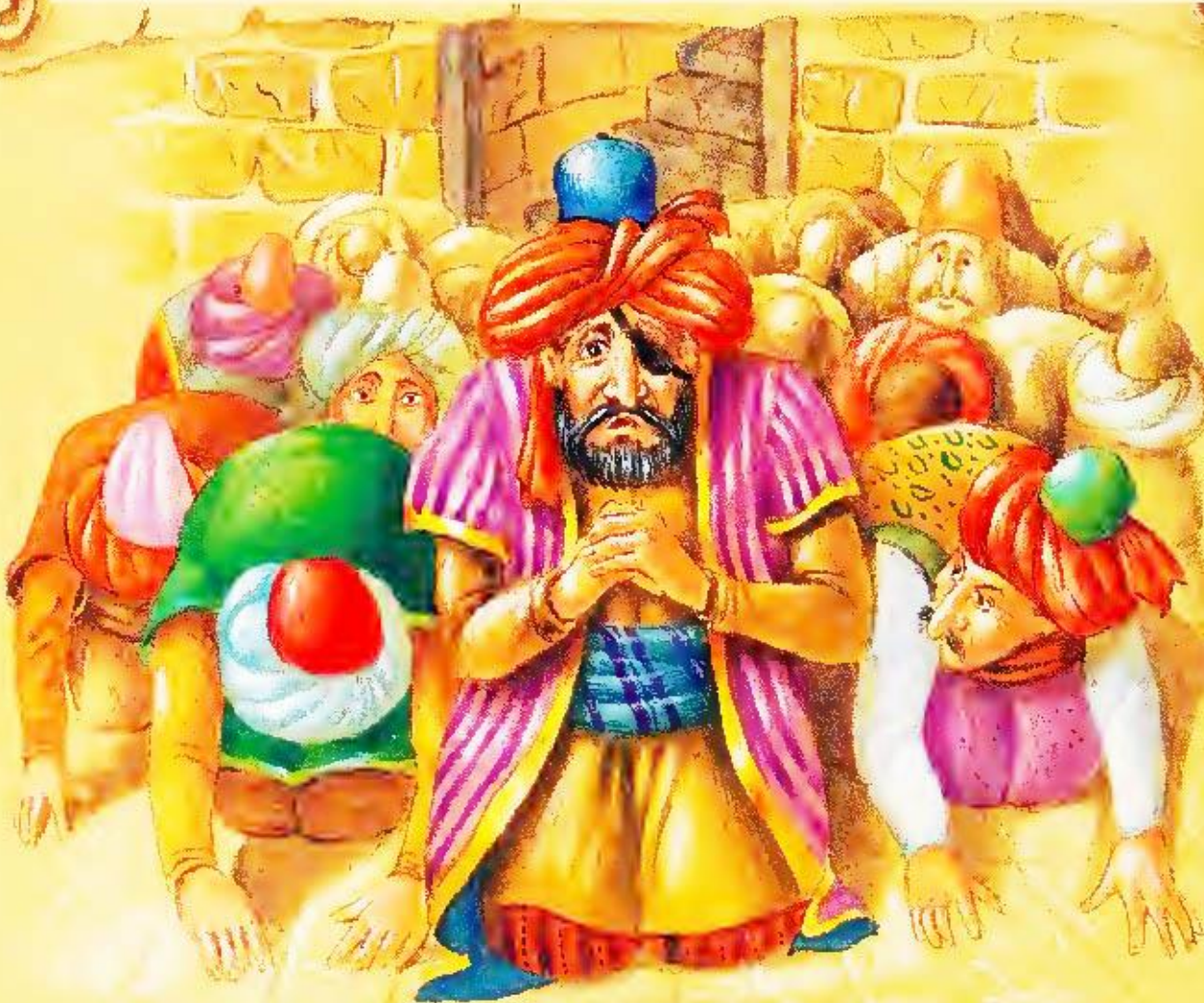
“नक्कीच तुम्हांला सगळे काही माहीत आहे, महान ज्योतिषी.” चोरांच्या सरदाराने म्हटले. “तुमच्यापासून काही लपून राहिलेले नाही. पण आमच्यावर दया करा. कृपा करून सुलतानाला आमच्याबाबतीत काही सांगू नका.”

खरेतर अहमदला आश्चर्य वाटले होते. पण त्याला समजले की हेच चाळीस चोर आहेत. त्याने लगेच विचार केला आणि म्हणाला. “ठीक आहे, मी तुमचे रहस्य सांगणार नाही. पण तुम्हाला खजिन्यातली पै न पै द्यावी लागेल.”

“त्वरित त्वरित! सरदारने व्याकूळ होऊन म्हटले.

रात्र होण्याच्या आधीच चाळीस चोरांनी सुलतानाचे जडजवाहिरांनी भरलेल्या पेट्या सुलतानाच्या खजान्यात परत ठेवल्या.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी सकाळी जेव्हा अहमद सुलतानाच्या समोर हजर झाला.

“जहाँपनाह, मी माझ्या ताकदीने एक तर खजिना शोधू शकतो नाहीतर ते चोर. पण दोन्ही नाही. तुम्ही कशाची निवड कराल?”

“माझ्या मते खजिन्याची,” सुलतान म्हणाला. “खरेतर चोरांना पकडले नाही तर फार वाईट वाटेल. त्यांच्यासाठी उकलेले तेल तयार होते. ते सोड खजिना कुठे आहे ते सांग? मी लगेच माझी माणसे पाठवतो.”

“त्याची काही गरज नाह, हुजूर.” अहमदने आपला हात हवेत फिरवला आणि म्हणाला, “अगडम-बगडम, तिगडम-विगडम, हल्लम-चल्लम!” तेव्हा त्याने आज्ञा केली, “माझ्या जादुई ताकदीने सर्व पेट्या आपल्या आपल्या जागी परत याव्यात.”

सुलतान स्वतः अहमदच्या बरोबर खजिना बघायला गेला, “तू या काळातला सगळ्यात मोठा भविष्यवेत्ता आहेस.” सुलतानने खुश होऊन म्हटले. “आजपासून तूच माझा शाही ज्योतिषी.”

“आभार जहाँपनाह!” अहमदने अदबीने म्हटले. “पण हे अशक्य आहे. आपला खजिना शोधणे खूप कठीण काम होते की माझी सर्व जादुई ताकद संपली आहे. आता मी कधीही ज्योतिष बघू शकणार नाही.

“अरे हे तर खूप वाईट झालं सुलतानने उदास होऊन म्हटले. “मग तर मी तुला दुप्पट बक्षीस द्यायला हवे. या पेट्यामधल्या दोन पेट्या घेऊन जा.”

त्यामुळे अहमद जमेलकडे व्यवस्थित, श्रीमंत
आणि आधीपेक्षा अधिक हुशार होऊन परत आला.
आणि जसे कोणताही ज्योतिषी सांगतो “यानंतर
ते एक आनंदी जीवन जगतील.”

या किश्यांबाबत

भविष्यवक्ता होण्याचे नाटक करणाऱ्याचा
किस्सा इराण आणि इतर इस्लामी दुनियेत
सर्वात जास्त प्रसिद्ध आहे. तुम्हांला हवं असेल
तर तुम्ही इराणी लोककथा धुंडाळून इराणी
लोककथा त्याच्या कारनाम्याबद्दल वाचू
शकतात.

इसफ़हान - शाह अब्बास, महानने १५९८
मध्ये इसफ़हान शहर हे इराणची राजधानी
बनवली. आणि पुढची शंभर वर्षे तीच राजधानी
होती. अब्बासच्या काळात ते सगळ्यात सुंदर
शहर मानले जात होते. आणि कला आणि
व्यापाराचे ते आंतरराष्ट्रीय केंद्र होते. या
काळाला इराणी संस्कृतीचे सुवर्ण युग मानले
जात असे. (इराण पूर्वी पर्शिया/फारस म्हटले
जात असे.)

ज्योतिष बघणे / भविष्य सांगणे - जादूने
गुप्त गोष्टी माहित करून घेणाऱ्या माणसाची
इतिहासात, प्रत्येक संस्कृतीत चेष्टा होत आली
आहे. अज्ञात गोष्टींना जाणून घेण्याची फारसी
पद्धत म्हणजे फासे फेकणे. या फाश्यांना
रहमल म्हटले जाई. भविष्य सांगणारे आठ
फासे फेकत असत आणि ते चौरंगावर असे जसे
पडत त्याच्या आधारे प्रश्नाचे उत्तर दिले जाई.

पोषाख - मुस्लिम कायदा स्त्रियांना आणि पुरुषांना शालीन कपडे घालायला सांगत असे, ज्यात पूर्ण शरीर झाकलेले असे. इराणी महिलांच्या परंपरागत वस्त्राला चादर म्हणत असत. तो काळ्या कपड्यांनी शिवलेला असे, स्त्रिया आपल्या कपड्यावर तो घालत असत.

सार्वजनिक न्हाणीघर - सामान्य लोकांसाठी बांधलेली ही न्हाणीघरे इराण आणि मध्यपूर्वच्या सामाजिक जीवनाचा महत्वाचा भाग होती यात एक मोठे कुंड असे,ज्यात गरम पाणी असे.जसे इंग्रजांचे “हॉट बाथ” असत. याचा उपयोग स्त्री-पुरुष दोघे करत असत. पण त्याच्या खोल्या आणि वेळ वेगवेगळ्या असत.

धाब्याची घरे - ईराणची धाब्याच्या घरांची छते सपाट होती.त्याचा उपयोग अनेक पद्धतीने केला जात असे. उन्हाळ्यात लोक त्या छतांवर झोपत असत. घरातले जिने छतावर जात.

या कहाणीचे स्वरूप बघितल्यावर मी याचे पुनर्कथन मुख्यतः डी.एल.आर. व ई.ओ. लॉरिमेरच्या पर्शियन टेल्सच्या संकलनाच्या अनुवादावर आधारित केले आहे. मी १९९५ मध्ये माझ्या ई-मेल कार्यक्रम ‘वर्कस् इन प्रोग्रेस’ मध्ये भाग घेणारे विद्यार्थी, शिक्षक आणि वाचनालयांचा आभारी आहे. पुस्तकाच्या वर त्यांनी केलेल्या टिप्पणीमुळे मला संशोधन करण्यास मदत मिळाली.